

Göteborgs Universitet

Institutionen för sociologi och arbetsvetenskap

## Män som förskollärare

---

- Pedagog, pappa eller presumtiv pedofil?

---

Examensarbete för kandidat i sociologi 15 hp

Författare: Jeanette Andersson

Victor Andersson

Handledare: Marita Flisbäck

Januari 2013

## **Tack**

Vi vill ta tillfälle att visa vår tacksamhet till de män i förskolan som avsatte tid för att ingå i vår studie. Ett speciellt tack vill rikta till vår handledare Marita Flisbäck, universitetslektor i sociologi vid Göteborgs Universitet.

## Abstract

Title: Män som förskollärare - pappa, pedagog eller presumtiv pedofil?

Authors: Jeanette Andersson & Victor Andersson

Tutor: Marita Flisbäck

Examiner: Ulla-Britt Wennerström

Thesis: Bachelor thesis in sociology 15 hp

Time: Fall semester of 2012

Characters incl. blanks: 60 314

Purpose and research questions: The purpose of this thesis is to explore whether male kindergarten teachers perceive additional expectations from their surroundings (such as co-workers and parents). Furthermore, we aim to understand and explain how these expectations are related to gender norms and hierarchies in society, that is social constructions concerning what men and women should do and be like. In addition, the thesis aspire to understand and explain how these constructions relate to more specific social constructions about sexual molestations in kindergarten contexts and explore how these discourses influence male kindergarten teachers in their work including which strategies they use in order to cope with them.

Research questions:

- How do male kindergarten teachers perceive additional expectations from their surroundings?
- How do male kindergarten teachers perceive the effects and consequences of the social constructions about sexual molestations in kindergarten contexts?
- Do they use coping strategies in order to attend to the expectations projected on them, and if so, what kind of strategies?

Methodology and data: The thesis is based on a phenomenological approach and conducted through interviews with six male kindergarten teachers. The interviews were directed with an interview guide in hand while allowing for spontaneous input from the interviewee. The use of an interview guide provides for a standardization of the interview, ensuring a good reliability. An argument for a high grade of validity is that the interpretations were made by both of us, thereby preventing misconceptions and false analyses.

Conclusions: The thesis concludes that the social constructions about sexual molestations in kindergarten contexts can be seen as a tool for regulating the violations on society's conception of what men and women should do and be like. It is clear that the interviewees perceive additional expectations and they do use certain strategies in order to cope with them.

Key words: kindergarten, male teachers, sexual molestation, stigma, gender

## Innehållsförteckning

<b>Tack</b> .....	<b>2</b>
<b>Abstract</b> .....	<b>3</b>
<b>1. Inledning</b> .....	<b>6</b>
1.1 Syfte .....	7
1.2 Frågeställningar .....	7
1.3 Disposition .....	7
<b>2. Tidigare forskning</b> .....	<b>8</b>
2.1 Mäns situation i förskolan .....	8
2.2 Medias skildring och dess konsekvenser .....	9
<b>3. Teori</b> .....	<b>11</b>
3.1 Genus – en socialt segregerande och hierarkisk organisationsprincip .....	11
3.2 Maskulinitet.....	12
3.2.1 En maskulin, hierarkisk maktordning .....	12
3.2.2 Samhällets hegemoniska hierarki och möjlighet till motstånd .....	13
3.3 Stigma.....	14
<b>4. Metod</b> .....	<b>17</b>
4.1 Teoretiska utgångspunkter .....	17
4.2 Metodologiska utgångspunkter.....	17
4.2.1 Urval av intervjupersoner.....	17
4.2.2 Avgränsningar .....	19
4.2.3 Uppsatsens mättnad.....	19
4.2.4 Genomförande av intervjuer.....	19
4.2.5 Intervjuguiden.....	20
4.2.6 Utskrift, sammanställning och analys.....	21
4.2.7 Uppsatsens giltighet.....	21
4.2.8 Etiska aspekter .....	22
<b>5. Resultat och analys</b> .....	<b>23</b>
5.1 I omgivningens ögon - särskilda förväntningar på män i förskolan .....	23
5.2 Förskolläraryrket och genusföreställningar .....	25
5.3 Att bli accepterad som avvikare.....	26
5.4 Strategier för att särskilja sig från avvikarna – att bli en <i>icke-misstänkt</i> .....	28
5.5 Strategi för att undvika misstanke – skapande av alibi.....	30

5.6 Sammanfattning av resultat med grafisk modell .....	31
<b>6. Avslutande diskussion.....</b>	<b>32</b>
<b>Litteraturlista.....</b>	<b>34</b>
<b>Bilaga 1. ....</b>	<b>36</b>
Intervjuguide.....	36

## 1. Inledning

Både regeringen och kommuner vill se fler män i förskolan och att fler söker sig till förskolläraryrket. Det ses som något positivt eller rent av viktigt att män, och inte bara kvinnor, är närvarande i förskolemiljön. Statistik visar dock att männen är få, knappt 3 procent av Göteborgs heltidsanställda förskollärare är män (Göteborgs Stad 2012), en siffra som även gäller för landet i stort. Andelen män på landets förskolläraryrken är något högre, knappt 8 procent. Samtidigt hoppade var fjärde av dem som började förskolläraryrket 2011 av enligt SCB:s statistik. Jämställdhetsminister Nyamko Sabuni har gett Skolverket i uppdrag att förklara vad bristen på män inom förskolan beror på. I det arbetet kommer Skolverket bland annat undersöka varför andra länder, såsom Norge, varit mer framgångsrika i arbetet för en mer jämställd förskola (svt.se 2012). Andra initiativ som tagits för att få fler män att bli förskollärare är att låta utbildade män praktisera på förskolor i hopp om att få fler sökande till läraryrket, vilket skett i Eskilstuna (ekuriren.se 2012).

Frågan om att fler män behövs som pedagoger i förskolan förefaller alltså väsentlig i dagens Sverige. Men varför söker sig då inte fler män till denna uppgift? En förklaring är de tvetydiga förväntningar som ställs på en man i förskolan, att de samtidigt som de ska vara en förskollärare med samma arbetsuppgifter som sina kvinnliga kollegor förväntas ansvara för de traditionellt sett manliga sysslorna och inslagen i förskolans verksamhet (Eidevald 2011:1ff). En annan förklaring kan tänkas vara att förskolläraryrket har kommit att associeras med den pedofildebatt som regelbundet återkommer i media. Exempelvis menar Inga Wernersson, professor i pedagogik vid Göteborgs Universitet, att pedofildebatten kan ha varit av avgörande betydelse (P1-morgon 2011). På liknande tema menar Mats Olsson, förskolläraryrket på Malmö Högskola, att den oro som uppstår i samhället i samband med rättegångar kan avskräcka män från att söka sig till arbetet. Olsson (2012) säger att:

Då växer de murar som redan finns, först ska de göra ett okonventionellt val och sen ska de också stå till svars för massa saker som de inte har med att göra egentligen.

## 1.1 Syfte

Syftet med denna uppsats är att undersöka om män som förskollärare upplever att omgivningen (såsom föräldrar och medarbetare) har särskilda förväntningar på dem i deras yrkesutövande. Vidare vill vi förstå och förklara hur dessa förväntningar är relaterade till genusnormer och genushierarkier i samhället, dvs till sociala föreställningar om vad könen är, gör och bör vara. Därtill syftar uppsatsen till att förstå och förklara hur dessa föreställningar relateras till de allmänna föreställningarna om sexuella övergrepp i förskolemiljö. Dessutom undersöks hur män i förskolan påverkas av dessa samt vilka strategier de utvecklar.

## 1.2 Frågeställningar

- Hur upplever män som förskollärare att de förväntas vara av sin omgivning i sin yrkesroll och arbetssituation?
- Hur upplever män som förskollärare att de allmänna föreställningar om sexualbrott mot barn påverkar deras arbetssituation?
- Förekommer strategier och förhållningssätt för att hantera de förväntningar som ställs på dem, och i så fall vilka?

## 1.3 Disposition

Efter denna *Inledning* följer ett avsnitt om *Tidigare forskning* där vi redogör för relevanta arbeten som tidigare publicerats inom vårt undersökningsämne. Detta avsnitt följs av kapitlet *Teori* som introducerar läsaren till de perspektiv som senare används och ramar in vår analys. Efter teoriavsnittet kommer *Metodkapitlet* där vi redogör för hur arbetet utförts samt resonerar kring för- och nackdelar med vårt metodval. Vår förhoppning är att läsaren efter detta kapital ska ha tilltro till innehållet i nästa kapitel, *Resultat och Analys*. Till sist förs en *Avslutande diskussion*, som syftar till att besvara uppsatsens frågeställningar. Detta avsnitt inleds med en redovisning av slutsatser i relation till uppsatsens frågeställningar. Därefter diskuteras frågan varför inte fler män söker sig till förskolan. Slutligen presenteras förslag till fortsatt forskning.

## 2. Tidigare forskning

*Detta avsnitt syftar till att introducera läsaren till arbetsituationen för män i förskola och belysa varför dessa män kan tvingas utstå misstänksamhet som förövare avseende av sexualbrott.*

### 2.1 Mäns situation i förskolan

Denna uppsats belyser mäns situation i förskolan och hur de som minoritet förväntas vara i den miljön. En översikt beträffande tidigare forskning av mäns situation i förskolan visar att medan ämnet genus i förskolan är väl utforskat finns få studier av förskollärares arbetsituation i relation till maskulinitet och femininitet. Betydelsen av genus för förskollärares pedagogik har rönt medialt uppmärksamhet och här finns flera intressanta studier, se t.ex. Wernersson (2009) och Kåreland (2005). När det gäller pedofildebatten finns Stoltz (2002), en kandidatuppsats som behandlar hur manlig förskolepersonal uppfattade 1990-talets pedofildebatt.

Inom västerländsk kultur råder en heteronormativitet vilken kan ses sätta regler för hur en man bör eller inte bör vara. Heteronormen är en maktordning och en kraft som kan misstänkliggöra och marginalisera dem som går över gränsen för en normativ heterosexualitet. Dessa normativa föreställningar blir ofta som tydligast för män som arbetar i ett kvinnoyrke, vilket medför att dessa män utvecklar en större känslighet mot att avvika. Detta innebär att vissa arbetsuppgifter, beteenden och viss klädsel undviks då männen inte vill riskera att uppfattas som feminina (Nordberg 2003:95f).

Marie Nordberg (2003), hävdar att manlighet i kvinnodominerade miljöer synliggörs genom normavvikelse och på många sätt anses de utgöra förebilder som bidrar till en integrerad arbetsmarknad, främst inom barnomsorgen och sjukvården. Könsskillnaden försvagas härmed och det uppstår en strävan åt jämställdhet i dessa yrken där barn, föräldrar och vårdtagare möter både kvinnlig och manlig personal. Mäns deltagande inom omsorgsyrken visar också upp den nya och moderna manligheten som innebär att de är mer känslösamma och mindre auktoritära. Önskan är även att män i förskola kan utbilda nästa generation till att bli mer moderna och visa att det är okej för män att uttrycka känslor och att ta hand om kvinnligt betecknade sysslor såsom matlagning och sömnad. Detta blir samhällets räddning då



kärnfamiljen brustit, dvs. där familjefadern inte längre finns i familjen. Statistik hämtad från Statistiska centralbyrån (scb.se 2012) visar att 17 procent av kärnfamiljer med barn i åldern 0-17 år separerar årligen. Genom att anställa män i förskolan kan den brustna kärnfamiljen kompenseras och den manliga personalen får axla rollen som pappa (Nordberg 2003:78ff).

Arbetet på en förskola är kvinnodominerat, en utveckling som förefaller svår att förändra. Antalet män inom yrket ökade på 1970-talet, då ett nytt manligt ideal växte fram tillsammans med freds- och miljörelserna som innebar en reformering där känslor och omsorg ersatte auktoritet och patriarkal makt. Sedan nedgången på 1980-talet, då mansidealet återigen maskuliniserades, har män inom förskolan helt enkelt kommit att förstås som en bristvara i vårt samhälle (Nordberg 2003:76). Christian Eidevald (2011:1ff), lektor i pedagogik vid Högskolan i Jönköping, menar att de tvetydiga förväntningar som ställs på en man i förskolan kan förklara varför så många väljer att sluta trots att både föräldrar och förskolan uttrycker sådan entusiasm för deras närvaro.

Tvetydigheten kring de förväntningar som ställs på en man i förskolan kan handla om att man både ska vara könsöverskridande och hålla på könslikheter. En manlig förskollärare kan exempelvis förväntas utföra traditionellt kvinnliga arbetsuppgifter såsom att torka bord, diska, vika tvätt etc. samtidigt som han ska stå för manligheten och utföra de arbetsuppgifter som definieras som manliga, ex. att snickra. Det innebär att konflikt kan uppstå mellan yrkestillhörighet och könstillhörighet genom att arbetsuppgiften ställs mot de förväntade könsnormerna. Nordberg belyser detta i sina observationsstudier och hävdar att mannen på förskolan å ena sidan byter blöja, ger omsorg och blir kallad fröken och å andra sidan går ut i skogen och bygger en koja eller pratar hockey medan kvinnlig personal erbjuder sig att bjuda på fika när kojan är klar (Nordberg 2003:84ff).

## **2.2 Medias skildring och dess konsekvenser**

Utöver att kompensera för den brustna kärnfamiljen utsätts män i förskola för ytterligare en komplikation, nämligen att de misstänkliggörs som presumtiva pedofiler. Under åren 1997 och 1999 uppdagades två pedofilskandaler som fick stort utrymme i media. I händelsen 1997 utsattes sex barn för sexualbrott medan tolv

drabbades i det andra tillfället 1999. I båda fallen var förövarna manliga pedagoger på förskolan. Om den första händelsen skrevs totalt 101 artiklar under en fyra månaders period medan motsvarande siffra för den andra händelsen var 76 artiklar. Den kraftiga rapporteringen i tidningarna bidrog till en oro i samhället om att pedofiler anställdes i förskolor. Detta ledde till en lagstiftning där en obligatorisk registerkontroll (SFS 2000:873) skulle ske för personer som sökte anställning på förskola, skola och skolbarnomsorg (Backman 2012:3ff).

Registerkontrollen är en preventiv åtgärd för att minska risken för brott av sexuell natur i barnomsorgen. Just barn ses ofta som utlämnade, försvarslösa och skyddsvärda vilket går hand i hand med vad Nils Christie kallar *det ideala offret*, vilket är ett offer som inte ifrågasätts spontant och som innehar oklanderlig status som brottsoffer. Det ideala offret beskrivs som svagt och försvarslöst och befinner sig vid brottstillfället på en legitim plats utförandes en lika legitim aktivitet. Detta ställs också mot den ideala gärningsmannen som är stor, ond och saknar relation till brottsoffret (Christie 1986:47f). Ett förskolebarn kan med lätthet tillskrivas dessa egenskaper hos det ideala offret men det kan vara svårare för manliga förskollärare att ses som ideala gärningspersoner eftersom läraren arbetar på förskola. Detta innebär att han är känd och det finns en relation till offret och dess familj samt att egenskapen *ond* sällan relateras till yrket förskollärare, den enda egenskap de delar är könet.

### 3. Teori

*I följande avsnitt presenterar vi den teoretiska referensram som analysen grundas på. Avsnittet inleds med genus och dess definition för att fortsätta med att förklara maskulinitetsteorin. Slutligen kopplas genus och maskulinitet med stigmatteorin, vilket presenteras i en grafisk modell.*

#### 3.1 Genus – en socialt segregerande och hierarkisk organisationsprincip

Män i förskola befinner sig i en kvinnodominerad miljö och bryter mot de sociala föreställningar som råder. För att förklara de skillnader i förväntningar som ställs på kvinnor och män och varför de båda ska hållas isär krävs en redogörelse för begreppet genus, vilket enligt R.W. Connell (2003:19ff) inte enbart innefattar den biologiska könsuppdelningen. Ett genusvetenskapligt perspektiv innebär snarare att fokus förläggs vid relationerna mellan vad som socialt betecknas som kvinna respektive man. Connells (2003:21) definition av genus lyder som följer:

Genus är en struktur av sociala relationer koncentrerade till den reproduktiva arenan, och en samling praktiker (styrda av denna struktur) som drar in reproduktiva skillnader mellan kroppar i de sociala processerna.

På liknande sätt som Connell har Yvonne Hirdman (2001:23) pekat på de sociala konstruktioner som appliceras på män och kvinnor i dagens samhälle. Enligt Hirdman sträcker sig konstruktionen av genus långt tillbaka i historien och återfinns i bibeln, hos filosofer, författare och vetenskapsmän där sättet att tänka om könen tydligt visar vad en kvinna är, bör vara och bör göra likväl som vad kvinnan kan och inte kan göra. Genom detta kan det också urskiljas om vad en man är och vad han ska göra. I boken ges exempel på genusaspektens relevans i ett historiskt perspektiv såsom hur Leonardo Da Vincis vitruvianska man står symbol för hela mänskligheten och hur genusaspekten är lika relevant i den moderna västerländska världen i hur ordet *man* i Microsoft Word är synonymt med *folk* och *människa*. Hirdman nämner tre olika historiska sätt att se på tanken om kvinnan och den första innebär att kvinnan är en *icke-man* som har en *icke-existens* dvs, inte är närvarande utan inlåst, bortglömd och oviktig. Den andra säger att kvinnan skapats av en mans revben och kan ses som en ofullgånge man där något saknas. I det sista sättet är kvinnan en tänkt motsats till mannen där genusstrukturen hålls isär vilket innebär att kvinnan är artskild från och ojämförbar med mannen. Hirdmans historiska skildring av genus belyser mannens

och kvinnans skillnader och som också förklarar kvinnans underordning till mannen. Då en man självmant överskrider genusgränsen, exempelvis genom att arbeta i den kvinnodominerade förskolan, omkullkastas den vedertagna konstruktionen av tankar, idéer och föreställningar om genus (Hirdman 2001:11, 23-31, 35ff, 62ff).

Kvinnans underordning till mannen bygger på mannens normbärande och Hirdman skriver att maskuliniteten har två lagar: "Att vara man är att inte vara kvinna. Man är att vara normbärare" (Hirdman 2001:65) och hon skriver också att görandet av genus innebär görande av skillnad där skillnad inte finns vilket medför att genus hålls isär, både på ett konkret och ett abstrakt sätt. Särhållningarna är starka och de är fortfarande tydliga på dagens arbetsmarknad, även inom nyetablerade arbetsområden. Genus har en osynlig logik vilken Hirdman exemplifierar med en kvinna som bryter uppdelningen då hon som kvinna är duktig på att köra bil och kan göra det som en hel karl. Män kan också göra kvinnojobb men det är då viktigt att det framgår att det inte är en bestraffning, förnedring eller ett hån. Mannen ska fortfarande kunna ha sin status som man och det innebär att förutsättningarna för arbetet förändras vilket kan ske bl.a. genom teknikutveckling och arbetsförändring. Däremot måste kvinnan förändras om hon gör ett mansjobb, förutsättningarna består dock. Det finns också ett visst förakt mot att inte hålla på uppdelningen där kvinnosaker ses som skamligt, menligt och skadligt. Det utmanar maskuliniteten och en rädsla finns över att som man tillskrivas feminina egenskaper (Hirdman 2001:65ff, 68f).

## 3.2 Maskulinitet

### 3.2.1 En maskulin, hierarkisk maktordning

Såväl Connell som Hirdman har alltså pekat på hur män och kvinnor genom historien indelats dikotomiskt där mannen varit norm för det mänskliga medan kvinnan setts som den avvikande. Denna indelning är väsentlig för att förstå de könsmaktstrukturer som män i förskolan bryter mot. Men för att vidare förstå hur män varit normbärare behövs en genomgång av begreppen *hegemoni*, vilket innebär att en grupp i samhället intar och innehar en ledande position vid en given tidpunkt, och *hegemonisk maskulinitet*, som beskriver det maskulinas särställning (Connell 1995:101).

Hegemoni användes första gången i Antonio Gramscis klassrelationsanalys då han förklarade hur den borgerliga klassen utövade ett kulturellt inflytande över hur den resterande befolkningen levde och därefter har Connell (1995) använt det inom maskulinitetsteorin. Hegemonisk maskulinitet kan innehas på olika sätt inom kulturell eller institutionell kontext på kollektiv (såsom statlig verksamhet) eller individuell (ex. privata arbetsmarknaden och näringslivet) nivå. Den individuella makten kan finnas hos vissa idealtyper såsom idrottsmän och skådespelare. Grunden till hegemonisk maskulinitet ligger i den dominans som finns i gruppens inbördes relationer mellan män. På toppen av rangsystemet finns ett fåtal hegemoniska män som uppbär auktoritet, under dessa finns det stora antalet män som är delaktiga och de som är underordnade. Den stora massan av underordnade män flyter med utan vidare ansträngning och drar nytta av det patriarkala samhället där kvinnor underordnas män. Den maskulina dominansen är dock inte fixerad utan kan utmanas, ny hegemoni kan uppstå och den hegemoniska processen är således föränderlig (Connell 1995:105).

Connell skriver att i västvärldens samhälle bygger maskulinitet på heterosexualitet vilket innebär att homosexuella män är underordnade. Denna underordning leder till en kulturell stigmatisering där identiteten sätts till homosexuell eller bög. Även heterosexuella män kan utses som underordnade vilket synliggörs och markeras med etiketter som bygger på femininitet såsom morsgris, mes, fegis, nolla etc. (Connell 1995:102f). Den underordning som män på förskola underkastas kan jämföras i genushierarkin med det förtryck som homosexuella män utsätts för vilket innebär att de utesluts från den hegemoniska maskuliniteten. Män på förskola har gjort ett genusöverskridande yrkesval som är väl synligt då de valt att arbeta i ett kvinnoyrke. Inom rangsystemet ingår även en marginalisering och i denna kategori ingår de som är lägst stående sett till maskulinitet (Connell 1995:104f).

### 3.2.2 Samhällets hegemoniska hierarki och möjlighet till motstånd

Judith Butler har, liksom Hirdman och Connell, formulerat en teori om hur kön är socialt konstruerat och något som sker i praktiker och relationer mellan människor. Samtidigt som kön är i ständig konstruktion är det också en stabil maktordning som utmanas då en man söker sig en kvinnodominerad arbetsplats såsom förskolan. Butler menar att ett kulturellt ideal inrättas där det förekommer en gräns och en norm, en så kallad genusmatris, för vad som anses manligt och kvinnligt vilket leder till att

heteronormen skapas. Redan vid födseln sker denna konstruktion genom det språk som används vilket kan ses då ett spädbarn förvandlas från *det* till *han* eller *hon*. Spädbarnets genus efterfrågas av omgivningen som manligt eller kvinnligt, och därmed skapas en könsskillnad. Genusidentiteter ska vara stabila, heterosexuella och reproduktiva och en sammanhållning av detta ideal eftersträvas (Butler 1997:16ff, 26ff).

Enligt Butler är genuskonstruktionen polär och underförstådd, och föreställningar upprepas på rutin vilket leder till en social etablering och legitimering. Denna rutin bryts då en man arbetar i en förskola och utför traditionellt kvinnliga uppgifter. Butler benämner de rutinmässiga föreställningarna som en *performativ akt* vilket innebär att det sker en konstruktion av uttryck i form av handlingar, ord och gester vilka kan utmana och utgöra ett motstånd till den idealiserade sammanhållningen som rör kön och genus. Detta kan parodieras, där människans inre väsen kan spela upp en genusidentitet med kroppen som verktyg vilket innebär att iscensättningar fabriceras och olika akter konstrueras. Ett typiskt exempel på förlöjligande kan ses vid sexuella stiliseringar såsom drag- och crossdressing vilket synliggör skillnaden mellan kön, genusidentitet och genusföreställning. Här används imitation för att parodiera *originalet* (genusidealet) med ett roande skådespeleri där myten imiteras och drivs med. Den framförda föreställningen, det performativa, kan ses om en radikal åtgärd i ett tvingande system där normativiteten idealiseras och där kollektivet strävar till att bibehålla dikotoma genus (Butler 1997:17ff).

### 3.3 Stigma

Ovan har redogjort för hur genus konstrueras socialt utifrån stabila och föränderliga normer om vad en man och kvinna är, bör vara och göra samt kan och inte kan. Vi har belyst hur män i förskolan bryter mot normativa genusuppfattningar som följer en heteronormativ logik. De som inte följer liknande genuskonstruktioner kan bli ansedda som avvikare, vilket i termer av Erving Goffman benämns stigma.

I boken *Stigma - den avvikandes roll och identitet* beskriver Goffman (1972) de sociala processer som sker då personer eller grupper av personer avviker från samhällets normer genom olika misskrediterande egenskaper. Han menar att de till synes mest perfekta personer kan besitta en brist som i en viss social situation får

fundamental betydelse och blir därmed till ett stigma. Alla typer av egenskaper kan i en särskild kontext på så vis ses eller upplevas som ett stigma. Han delar in dessa egenskaper i tre olika stigmatiseringar: *kroppsliga* (synliga missbildningar och handikapp), *tribala* (etnicitet och religion) och *karaktärsrelaterade* (homosexualitet, missbruk, arbetslöshet). Karaktärsstigma innefattar det som uppfattas som personlig nedsmutsning kopplad till karaktären, exempelvis hos personer som saknar vilja att stå emot, som lätt blir påverkade, har onaturliga lidelser eller har en förrädisk eller orubblig trosföreställning (Goffman 1972:11ff, 130). En man som arbetar i en förskola kan ses ha ett stigma då han brustit i den manliga karaktären och valt att arbeta i ett kvinnoyrke. Avvikelsen bygger på att mannen frivilligt valt att utföra kvinnligt betecknade arbetsuppgifter trots att han är man.

Avvikande personer eller avvikande grupper är någon eller några som avviker från det normala på ett icke önskvärt sätt, dvs hen faller inte inom ramen för de förväntningar som finns i samhället vilket kan ses som ett *vi och dom*. Stigmatiserade personer möts av olika attityder och åtgärder från de normala som kan vara oavsiktliga men ändå kraftfulla då de diskriminerar och leder till att den avvikandes livsmöjligheter reduceras (Goffman 1972:11ff).

Goffman skriver om avvikelser och avvikare samt den dynamik som finns i olikheter. Inom små och sammanhållna grupper kan en avvikare ges en rätt till att avvika. Han nämner att en avvikande person kan ha en status om de agerar lämpligt, presterar och rättar sig efter de sociala normerna som finns inom gruppen. Högre tolerans och frihet ges därmed för avvikaren, och avvikelsen i sig ses inte lika allvarlig utan snarare som något annat vilket gör att avvikaren inte heller identifierar sig som avvikare i gruppen (Goffman 1972:145f).

En avvikande person inom en grupp, exempelvis en man i förskola, kallar Goffman för en *inomgruppslig* avvikare. Han menar att det kan handla om en person som med ett attribut eller som på ett medvetet sätt spelar en roll och på så vis kan ges tillåtelse att få delta i gruppen. Avvikarens närvaro i gruppen blir till en kollektiv samlingspunkt för gruppen och denna fokus fogar samman gruppen. I gruppen förvägras avvikaren viss status gentemot övriga gruppdeltagare och exempel nämns såsom byfånen, småstadsfylleristen och tjockisen. Men om denna person angrips av

personer utanför gruppen kan gruppen sluta upp och försvara hen. En annan typ av inomgruppslig avvikare är den som kan bli isolerad från gruppen och ses som *någon annan* trots att hen är närvarande i samma sociala situation som övriga gruppdeltagare. Om denna avvikare attackeras av omgivningen är det mer troligt att hen får ta itu med detta själv. Vad som är viktigt att ha i åtanke vid inomgruppsliga avvikare är att gruppen har kunskap om avvikarens identitet och att de har en hel del information om personen (Goffman 1972:146). En man som arbetar i förskolan kan ses som en inomgruppslig avvikare då han tillåts tillhöra en kvinnodominerad grupp genom sin anställning. Det gruppsliga deltagandet ger honom en samlingspunkt i gruppen, i egenskap av att vara den enda mannen bland de andra kvinnliga medarbetarna.



## 4. Metod

*I följande avsnitt redogörs för hur studien har utförts, där både teoretiska och metodologiska utgångspunkter behandlas. I de metodologiska ingår bland annat urval, genomförande av intervjuer, uppsatsens giltighet och etiska aspekter.*

### 4.1 Teoretiska utgångspunkter

Denna uppsats bygger på en fenomenologisk ansats, vilket betyder att resultat och analys består av vår tolkning av muntliga intervjuer. Fenomenologin har sitt ursprung i hermeneutiken och avser att synliggöra tolkningsprocesser vilket skapar förståelse för en individs livsvärld. Vår metod är kvalitativa samtalsintervjuer, och genom intervjuer skapas en inblick i individens syn på sig själv och sina erfarenheter likväl som på världen i övrigt. Det sker således en tolkning av det som individen redan har tolkat, och på så sätt studeras *den mening* som finns i socialt och kulturellt skapade företeelser. Sanningen är relativ då de sociala företeelserna skapas av aktörer och kan på så vis förändras (Hartman 2004:106f). Denna ansats passar för undersökningens syfte vilket inkluderar att undersöka manliga förskollärares upplevelser om vilka förväntningar som ställs på dem då fenomenologin tillåter obehindrat fokus på vad personen känner och tycker. Arbetets ambition är att skildra och förstå ett fenomen utifrån sex manliga förskollärares livsvärld.

### 4.2 Metodologiska utgångspunkter

#### 4.2.1 Urval av intervjupersoner

För att uppnå studiens syfte och få svar på frågeställningarna användes ett målinriktat urval i datainsamlingen vilket innebär att det skett strategiskt urval i enlighet med Alan Brymans (2011:392) riktlinjer. Urvalet är geografiskt avgränsat, kontextuellt avgränsat och könsspecifikt vilket ger en urvalsram som bygger på relevans för våra intervjuer med män som är förskollärare. Denna urvalsram i form av en liten, konkret grupp är medveten då dessa män kan besvara vår frågeställning, vilket andra personer i populationen inte kan. Inledningsvis gjordes försök att hitta intervjupersoner genom en bekant som tidigare arbetat på förskola. Via den här personen fann vi en manlig förskollärare villig att intervjuas. I samband med den första kontakten tillfrågades intervjupersonen om denne kände någon annan lämplig person, varpå två namn gavs

men ingen av dem visade intresse för att delta i undersökningen. Detta försök till snöbollsurval gavs därför upp för att istället övergå till att kontakta förskolechefer inom Göteborgs kommun. Efter tips från förskolecheferna kontaktades förskollärare för att boka in intervjuer. Det innebär att spridningen av vår empiri är begränsad beroende på forskningsfältets tillgänglighet då endast män som fortfarande arbetar i förskolan har studerats. Att inkludera de män som har slutat i yrket hade kunnat ge ett annat resultat.

Nedan följer en presentation av de sex intervjupersonerna samt deras arbetsplatser.

**Förskollärare 1 – Alex:** Alex är utbildad förskollärare och har en vidareutbildning på 1 år. Han arbetar på en förskola med barn i ålder 3-5 år.

**Förskollärare 2 – Björn:** Björn har närmare 20 års arbetslivserfarenhet och har gått en förskolläraryt utbildning. Han arbetar med barn i åldern 1-5 år.

**Förskollärare 3 – Clas:** Clas har utbildat sig till lärare och arbetar sedan några år tillbaka som förskollärare för barn som är 6 år.

**Förskollärare 4 – David:** David har jobbat som förskollärare i över 20 år och han gick förskolläraryt utbildningen i början av 1990-talet. På hans arbetsplats är barnen 1-2 år.

**Förskollärare 5 – Emil:** Emil blev klar med sin förskolläraryt utbildning i slutet av 90-talet och har en arbetslivserfarenhet på 14,5 år. Han arbetar på en förskola där barnen är 2-3 år.

**Förskollärare 6 – Fredrik:** Fredrik har arbetat som förskolläraren i över 20 år och han gick förskolläraryt utbildningen i början av 1990-talet. I yrket har han arbetat med barn i ålder 1-7 år.

Intervjupersonernas barngrupper består av 15-24 barn som i de flesta fall har varit jämt fördelade mellan pojkar och flickor. Fyra av våra intervjupersoner var de enda

männen på sina respektive arbetsplatser och två arbetade på samma arbetsplats. Åldern på barnen varierar från 1-6 år och ansvaret för barnen delades mellan en och tre kollegor, beroende på antal barn och ålder på barnen. När de beskrev en typisk arbetsdag så framkom att stora delar av dagens arbetsuppgifter var av omsorgskaraktär. När barnen blir äldre, såsom i förskoleklassen, kretsar arbetsuppgifterna lika mycket kring inläring som omsorg. Några av de aktiviteter som sker en vanlig arbetsdag är samling, måltider, sång, sagostund, lek utomhus, vila (särskilt för de mindre barnen) och olika temaarbeten.

#### 4.2.2 Avgränsningar

Vi valde att utföra en lokal undersökning där sex personer intervjuades och där urvalet baserades på de gemensamma faktorerna att de är män som arbetar i en förskola och genomgått en förskollärautbildning. Dessa faktorer har på så sätt medfört att en avgränsning skett utifrån kön, arbetsplats och utbildningsnivå vilket innebär att individer inom förskolekontexten såsom kvinnor, förskolechefer, barnskötare, vikarier och praktikanter blivit föremål för vår avgränsning. Då ämnet är av känslig karaktär så hade det varit önskvärt att utföra dubbla kontroller vilket innebär att informationen kunde prövas mot ett annat tillfälle, annan situation och mellan olika individer i förskolekontexten. Detta har emellertid inte inkluderats i arbetet pga. utrymmesskäl.

#### 4.2.3 Uppsatsens mättnad

Insamling av data samt analys sker vanligtvis tills dess att teoretisk mättnad uppnås vilket betyder att inget nytt eller relevant datamaterial kan tillföras studien. Dessutom ska resultatet undersökas avseende dess egenskaper, variation och relation samt att detta ska kunna valideras (Bryman 2011:395). Det antal intervjuer som behövs kan vara svårt att uppskatta och i vårt fall har mättnad inte kunnat ske då uppsatsens avsatta tid och omfång omöjliggör detta. Då vårt urval är väl avgränsat och relativt homogent kan en mättnad ske tidigare än i kvalitativa studier med ett heterogent och bredare urval (Bryman 2011:436).

#### 4.2.4 Genomförande av intervjuer

Innan intervjun delgavs intervjupersonen viss information om arbetets syfte. De fick veta att arbetet skildrar manliga förskollärares livsvärld utifrån en genusaspekt medan information om temat kring sexuella övergrepp mot barn sparades tills slutet av

intervjuguiden. Det var en etisk risk med detta men efter första intervjun fastslog vi att den fungerade bra då intervjupersonen självmant kom in på ämnet, detta gjorde även de följande fem. Pål Repstad (1999:77) menar att om ämnet är av känslig eller obehaglig karaktär ska det inte tas upp i början eller slutet av intervjun. Då det känsliga ämnet behandlats var vi noga med att återgå till ett spontant samtal om det vardagliga arbetet på förskolan och de fick möjlighet att lämna kompletterande uppgifter.

Av praktiska skäl företogs intervjuerna på intervjupersonernas respektive arbetsplats då intervjupersonen rimligen känner sig bekväm i den miljön vilket möjligen kan bidra till en god datainsamling. Samtliga intervjuer skedde i ett enskilt rum vilket är en fördel sett till både konfidentialitetsskäl och till att intervjun håller en god kvalitet. Steinar Kvale (1997:117) menar att det är viktigt att bygga en atmosfär där intervjupersonen känner sig trygg nog att besvara frågor om känslor och inre tankar.

Under intervjuerna hade den kvinnliga studenten det huvudsakliga ansvaret att ställa frågor då Repstad (1999:56) nämner att en kvinna kan ses som mer harmlös och att respondenter kan bli mindre på sin vakt vilket bidrar till att mer information ges. Det kan dock också göra att viss information av manskulturen förblir dold, ett fenomen som vi tror motverkades av att även en manlig student närvarade och antecknade. Kvale (1997:126) skriver att ett aktivt lyssnande från intervjuarens håll kan vara viktigare än att ställa korrekta frågor. Det faktum att vi var två som intervjuade ser vi som en fördel då den som intervjuade kunde hålla en odelad kontakt och även aktivt lyssna till intervjupersonen vilket är särskilt till gagn vid fenomenologiska studier.

#### 4.2.5 Intervjuguiden

Vår intervjuguide utformades efter Kvales (1997) riktlinjer om tematisering, planering och utformning. Guiden gav en översikt och struktur till intervjun, och innehöll olika teman som skulle täcka vårt syfte och vår problemformulering. Intervjuguiden började med att undersöka vem intervjupersonen är och hur denne beskriver sitt yrke och sin arbetsplats. Därefter fokuserades tematiseringen till män som arbetar i förskola för att till sist mer specifikt ta upp problematiken kring de allmänna föreställningarna om sexualbrott mot barn. Valet att gå in i intervjusituationen med bredd för att sedan specifikt inrikta sig mot en problematik

var avsiktlig då det förmodades skapa trygghet, öppenhet samt mer spontana och oväntade svar.

#### 4.2.6 Utskrift, sammanställning och analys

Vid intervjuerna spelades ljudet in för att säkerställa en rättvis och rik sammanställning och materialet transkriberades efter varje intervju. I samtliga fall gav intervjupersonerna sitt samtycke till detta. Intervjuguiden underlättade vår sammanställning och dess jämförbarhet vilket gav en överblick över det insamlade materialet. I kvalitativ metod är det vanligaste angreppssättet tematisk analys vilket innebär att olika teman identifieras (Bryman 2011:528). Ur datamaterialet kunde nya teman urskiljas vilka sedan kopplades ihop med teorier om genus, maskulinitet och stigma.

#### 4.2.7 Uppsatsens giltighet

I verifiering ingår validitet, reliabilitet och generaliserbarhet. Vårt arbetes validitet bedöms av hur väl det mäter det som ska mätas, och reliabiliteten avser hur pålitliga resultaten är. Detta är något som funnits i åtanke hos oss redan från studiens början. För att säkerställa en god reliabilitet i datainsamlingen utformades ett verktyg i form av en intervjuguide som användes vid samtliga intervjutillfällen. Intervjuguiden möjliggör en viss standardisering av intervjun, utan att eliminera det spontana inslaget som är av vikt vid fenomenologiska studier.

En god validitet innebär enligt Jan Hartman (2004) ett undvikande av felkällor. I och med att vi var två närvarande vid intervjun kunde de praktiska uppgifterna såsom anteckning och frågeställning delas upp vilket möjliggjorde en högre grad av aktivt lyssnade och observation. Det fanns en medvetenhet hos oss om att intervjupersonen befann sig i numerärt underläge, vilket är något vi har försökt kompensera genom att endast en av oss hade ansvaret för att ställa frågor medan den andra antecknade och höll en mer nedtonad profil.

Generaliserbarheten i en kvalitativ studie kan ses genom en överförbarhet som inte bygger på statistisk signifikans utan snarare på rimlighet och tillförlitlighet med hjälp av beskrivning och argumentering (Repstad 1999:138). Något som blir synligt i vår

uppsats är könsöverskridandet, något som kan väcka tankar om att detta kan förekomma även i andra kontexter.

#### 4.2.8 Etiska aspekter

Etiska principer i form av informationskrav, samtyckekrav, konfidentialitetskrav och nyttjandekrav har följt vårt tänkande under hela arbetsprocessen (Bryman 2011:131ff). De vuxna intervjupersonerna deltog frivilligt men däremot hade inte fullständig information lämnats om studiens syfte då det var överhängande risk att det skulle påverka intervjupersonernas svar. Intervjupersonernas namn har i samtliga dokument fingerats och de uppgifter som inhämtas från intervjupersonerna kommer endast att användas i denna studie. Den kontakt som togs med förskolechefer för att nå intervjupersoner skedde via ett e-mail. Telefonkontakt togs sedan personligen med de rekommenderade intervjupersonerna. Ingen återkoppling skedde därefter till förskolecheferna från vår sida om att intervjuer utförts vilket vi också informerade intervjupersonerna om.

## 5. Resultat och analys

*I avsnittet kommer vi att redovisa en sammanställning av empiriska resultat samt en analys av de samma grundad i den teoretiska referensramen.*

### 5.1 I omgivningens ögon - särskilda förväntningar på män i förskolan

Intervjupersonerna vittnar om hur de upplever att särskilda förväntningar ställs på dem i egenskap av män. Detta kan framkomma i kommentarer från kollegor eller föräldrar som vittnar om att de som män ska bidra med något som endast de som män kan göra. Flera av intervjupersonerna har dessutom fått höra av föräldrarna att det är bra att det finns en man på förskolan. Björn säger exempelvis att ensamstående mammor kan tycka att han ska vara en fadersfigur men att det inte är något man talar högt om, det är ett underförstått budskap han tycker sig få. Emil berättar att föräldrar uppskattar att deras barn får se att män också "...kan jobba med det här". Även David förklarar att föräldrar ger honom en extra roll som fadersgestalt i de fall då barnen inte träffar sin pappa så ofta.

Föräldrarnas uppskattning angående att de manliga förskollärarna kan axla en papparoll visar på de normer och sociala konstruktioner som våra intervjupersoner får bemöta. Det är förenligt med vad genusforskningen, ex. Hirdman, antyder är fallet, att mannen förväntas ha andra kvaliteter än kvinnan (Hirdman 2001:35ff). Connell skriver om den könsbaserade arbetsfördelningen som varierar mellan kulturer och tidsanda. Olika kontexter definierar *kvinnogöra* och *karlgöra*, och i det västerländska samhället kan en arbetsmässig klyfta ses mellan olika yrken där män dominerar inom teknik och data medan kvinnor dominerar inom kultur och omsorg (Connell 2003:84ff).

Vissa av intervjupersonerna förklarar att de förväntas utföra särskilda arbetsuppgifter på grund av att de är män, men också att det var tydligare förr. Fredrik, som är den som varit yrkesverksam flest antal år, berättar att det var mer påtagligt under hans första år som vikarierande förskollärare. Förväntningarna kom främst från barnen och kollegor och handlade om att han ofta fick ta rollen som *busfarbror*. Han sade sig uppleva ett utökat ansvar för att underhålla barnen, och då i synnerhet genom att delta i lekar av grabbig karaktär. Han hade på den tiden många olika arbetsplatser och Fredrik berättar att det räckte att han kom in igenom dörren så upplevde barnen det

som att "...här kommer nåt spännande". David säger att han känner av förväntningarna på att han ska vara en manlig figur på arbetsplatsen. Hans kvinnliga kollegor vänder sig ofta till honom för att "snickra upp något" eller för att sätta upp en julstjärna. David påpekar också att hemma är det hans fru som gör dessa saker, han ser inte sig själv som särskilt teknisk. Han känner också av förväntningar om att han ska ta tag i vissa saker just för att han är man, t.ex. att montera torky-rullen. När det gäller genusrelationer så förekommer ärvda genusmönster hos män likväl som hos kvinnor (Connell 1995:110). Enligt Butler (1997:17) sker ett arv av genus redan vid födseln då konstruktionen av könsskillnad inträffar och hon menar att mansidealen är kulturella. De kvinnliga kollegorna förväntar sig att David ska utföra de manligt betecknade sysslorna vilket han accepterar. Detta leder till att han utför en performativ akt då han ger efter för deras krav.

David nämnde ett tillfälle då en förälder lyfte upp genusaspekten när hans kollega torkade av borden medan David själv stod bredvid, "Jaså där gör hon de kvinnliga uppgifterna medan du står och tittar på" hade föräldern sagt. David hade då påpekat att de torkar av borden enligt ett schema, så att alla utför den sysslan lika ofta. Då en manlig förskollärare arbetar på en förskola har redan en brytning av genusmönster skett då detta arbete ses som kvinnligt. Enligt Butler bedrivs en disciplinär och reglerande genusproduktion i samhället där genusidentiteten idealiseras och hon nämner att kön, begär och sexualitet inte behöver följa genus. När den givna ordningen inte följs så avslöjas regleringsidealet (Butler 1997:17) vilket i det här fallet synliggörs genom den markering mot David som föräldern gör. Som man och förskollärare har han begått ett genusbrott då han arbetar i ett kvinnodominerat yrke men inte följer den kvinnliga genusdisciplinen vilket innebär att han i den kontexten ska utföra kvinnliga uppgifter. Även Hirdman nämner genus osynliga logik och den uppdelning som finns mellan genus (Hirdman 2001:65ff). De manliga förskollärarna har frivilligt sökt sig till arbetsplatsen vilket kan ses som ett självvalt normbrytande. De är gränsöverskridande vilket medför andra förväntningar på dem i den egenskapen att de är män. De kan uppfattas att i en genusaspekt sitta på två stolar då de förväntas utföra de vanliga arbetsuppgifterna på arbetsplatsen men också de som kan anses som typiskt manliga såsom att snickra, byta lysrör, ta hand om teknik och sportaktiviteter.



Clas uttryckte att han ibland känner att han måste vara bättre än genomsnittet för att bevisa att han inte har fått jobbet för att han är man. Han upplevde exempelvis att kvinnliga medarbetare antog att han inte kunde sköta omvårdnadsbiten lika bra som dem. Enligt Goffman kan en person ges rätt att avvika i en grupp om denne i övrigt agerar lämpligt och överpresterar inom andra områden (Goffman 1972:145f), alltså en form av kompensationsstrategi. En liknande strategi kan vi finna hos Clas som känner att han måste bevisa att han är bättre än den genomsnittliga förskolläraren. Genom att exempelvis sköta omvårdnadsbiten på ett bra sätt säger han sig bevisa för resten av gruppen att han är lämpad för sin arbetsuppgift. Detta kan tolkas som ett uttryck för att könsöverskridare genom stigmatisering alltid övervakas och ständigt befinner sig i andras blickfång och bedömningar. De internaliserar omgivningens blick och försöker passera eller t.o.m. vara bättre.

## 5.2 Förskolläraryrket och genusföreställningar

Att vara förskollärare innebär en viss makt över innehållet i undervisningen. I flera fall ges intrycket att förskollärarna uppmuntras ta egna initiativ till särskilda aktiviteter. Vad dessa aktiviteter blir bestäms således i hög grad av lärarna själva, och de individuella förskollärarna har på så vis därmed ett ansenligt inflytande över vem som gör vad i verksamheten. Till detta hör även en frihet över övriga arbetsuppgifter såsom städning, underhåll och så vidare.

Det är inte självklart att en manlig förskollärare gör samma uppgifter som en kvinnlig. Alex berättar att de särskilda uppdrag han har är sådant han har tagit på sig självmant då de sammanfaller med hans personliga intressen. Han förklarar att killar har andra intressen, vilket förklarar varför fördelningen av arbetsuppgifter är sned. Han har intressen i datorer, teknik, gitarr och sport, och därför är det naturligt att han har ett ansvar för dessa. Björn hade redan på förhand bestämt sig för att gå in i yrket som förskollärare och inte som vaktmästare, han tar inte på sig att byta lysrör osv. Han anser att han inte är mer lämpad att utföra sådana sysslor bara för att han är man. Han tar på så vis avstånd från de genusföreställningar som Butler (1997:17ff) kallar *originalet*. Björn berättade också att det fanns mer utrymme för specialintressen i förskolan förr i tiden, då kunde det hända att han stod i snickarrummet. Numera finns det inget snickarum att stå i. Björn nämnde också att han på grund av sin längd är bättre lämpad att göra vissa sysslor, men inte på grund av att han är man. Clas har

upplevt att han ibland antas vara IT-ansvarig. Han tror dock att det också har med hans unga ålder att göra, hans jämnåriga kvinnliga kollegor antas också ha bra koll på detta. Han sade att det är svårt att avgöra om det är på grund av sin ålder eller sitt kön som dessa antaganden görs. Clas har varit tydlig med att han är idrottsintresserad, och därför får han ofta ansvaret att anordna idrottsaktiviteter.

Som vi ser vittnar intervjupersonerna om att arbetsuppgifterna kan skilja sig åt mellan män och kvinnor, men att det inte behöver bero på just kön utan även på att män har andra intressen och andra fysiologiska förutsättningar, exempelvis längd, eller så förklaras det med att andra orsaker, t.ex. ålder, har en större betydelse för vem som gör vad. Genusaspekten tonas ned, vilket tolkas som en beskrivning av en modern organisation där man inte gör skillnad på man och kvinna, där man inte, som Connell (2003:13ff) beskriver det, ser på män och kvinnor som naturligt åtskilda och olikartade.

### 5.3 Att bli accepterad som avvikare

I intervjuerna framkommer det att sexualbrott i förskolekontext som uppdagats och publicerats i media har kommit att påverka männen på ett eller annat sätt. Risken för att de som män i förskola blir misstänkliggjorda som presumtiva pedofiler är eller har varit en betänklighet för de flesta av de intervjuade. Clas tycker att media påverkar honom på ett allmänt plan då sexualbrott väcker misstänksamhet mot yrket och mot män. Han sade att det var "...en mer subjektiv känsla, men det påverkar ändå". Björn medger också att det som skrivs i media påverkar honom i arbetet. Detta märker han av genom en distans från föräldrarna, "Man måste bevisa sig igen, man måste återvinna ett förtroende som man inte förtjänat att tappa".

De flesta av intervjupersonerna har på ett eller annat sätt egna upplevelser av att ha, eller vet någon bekant som har, ställts inför ett misstänkliggörande som presumtiv pedofil. Fredrik återgav en situation som en man berättade för honom vid en träff för manliga förskollärare:

En liten pojke satt på pottan och så hade snoppen inte hamnat riktigt innanför detta... bara det här att rätta till så att snoppen hamnade i pottan, bara en sån grej liksom... kommer någon och tittar där och ser att någon liksom... då känner han att det här liksom är jättehemskt att behöva känna så för att man ska hjälpa ett barn som behöver kissa.  
(Fredrik)

Detta är en normal uppgift för en förskollärare men som så enkelt kan missuppfattas som något olämpligt. Björn minns ett tillfälle då en man på en förskola inte långt ifrån hans egen misstänktes för övergrepp mot barn och han minns även att han befarade att bli misstagen för att själv vara förövaren. Clas, som inte har lika lång erfarenhet i yrket, minns en manlig kurskamrat under utbildningen som under en praktikperiod blivit misstrodd av en förälder och som hade ställt sig frågan om yrket var värt att bli utsatt för sådant. Dessa berättelser visar att rädslan för att associeras med pedofili är högst verklig.

Clas berättade att några föräldrar hade sagt till en kvinnlig kollega att de inte ville att han skulle byta blöjor på deras barn. Han upplevde denna tillrättavisning som väldigt jobbig. Hela situationen togs upp med deras chef och innan förskolan fattade ett beslut utförde han inte dessa arbetsuppgifter. Det fastställdes sedan att blöjbyte ingår i arbetet och att uppgifterna utförs av alla, vilket till slut godtogs av föräldrarna. Han nämnde också ett specifikt tillfälle för några år sedan då han var ny i yrket och det var en rättegång mot en pedofil i Jönköping. Han hade då funderingar över vad föräldrar skulle tänka och fråga. Det hade också framkommit att föräldrar haft önskemål om vad män skulle göra. På den förskolan hade de också haft den policyn att alla lärare gör allt, män inkluderat.

David, som arbetat som förskollärare sedan 90-talets början, minns de så kallade pedofilskandalerna under mitten och slutet av 90-talet. Skandalerna fick konsekvenser för hans arbete till den mån att många föräldrar inte ville att han skulle byta blöjor på deras barn. Särskilt påverkad blev han av fallet 1997, efter vilken han hamnade i en sorts karantän under ett halvår. Under denna tid ombads han att inte byta blöja på vissa barn, en uppgift som återupptogs efter att "...den uppjagade stämningen lagt sig". Han upplevde behandlingen som kränkande, även om han hade förståelse för varför det blev som det blev. David skämtade även med situationen och sa att "Jahopp, då har jag mindre att göra då". David förklarar också att flera föräldrar visade sitt stöd genom en klapp på axeln och med orden "bry dig inte om det, vi vet att du inte är sån". Goffman menar att en väg att gå för den stigmatiserade att bli accepterad är att helt enkelt bida sin tid och låtsas som ingenting. Med tiden får den stigmatiserade en möjlighet att *omskola* de normala och påvisa att trots att personen

må se annorlunda ut, är den en helt vanlig människa. Ett bildligt exempel är hur Goffman rekommenderar en person med ett vanställt ansikte att stanna ett litet tag på tröskeln innan personen äntrar rummet för att ge omgivningen en chans att tänka sig för hur de ska bete sig (Goffman 1972:121ff). I ovan beskrivna situation är David ett exempel på detta. Han upplevde behandlingen som kränkande men trots det godtar han att vissa arbetsuppgifter fråntas honom. Med tiden kunde han visa att föräldrarnas misstankar var felaktiga och hans praktik kunde återupptas som normalt. David gav föräldrarna rum till att smälta uppståndelsen i media och att samla sig inför tanken på att en man byter blöjor på deras barn.

Björn berättade för oss om sitt yrkesval och om en reaktion han fick från en okänd man på krogen.

Jag snackade med någon snubbe som jag inte känner och då så berättade jag att jag var förskollärare och då sade han... jaha, förskollärare, det är väl såna bögar va... nä nä, det är frisörer, vi är pedofiler sa jag... (Björn)

Goffman anser att när den stigmatiserade upptäcker att de normala inte kan se bortom dennes tillkortakommande bör den stigmatiserade hjälpa dem på traven och försöka underlätta den sociala situationen genom medvetna ansträngningar. En väg som många stigmatiserade då väljer är att prata om sitt stigma på ett sätt som visar en frigjordhet och att personen är i skick att överkomma det, och samtidigt använda en lättsam ton (Goffman 1972:122). Ur intervjureferatet ovan kan vi se hur både David och Björn använde humor för att påtala sitt stigma, trots att de inte uppfattade situationen som särskilt lustig. Butler (1997:20f) nämner att i en hegemonisk kultur kan skatt och parodi användas som ett effektivt verktyg. Detta skådespel kan vara en slags överlevnadsstrategi där parodin som ger sig uttryck i det svar som Björn ger i citatet.

#### **5.4 Strategier för att särskilja sig från avvikarna – att bli en *icke-misstänkt***

Björn poängterade att “man antagligen inte går tre års utbildning för att begå övergrepp”. Med denna logik ägnar han mer uppmärksamhet mot okända vikarier och utbildade män som gör inhopp på arbetsplatsen, han lyssnar då på hur de uttrycker och beter sig mot barnen. David nämnde också en händelse några dagar före vår

intervju då en man från bemanningen vikarierat för honom. En förälder bad då att vikarien inte skulle byta blöjor på förälderns barn och förskolan skulle försöka tillgodose detta önskemål. David har upplevt en skillnad i förtroende mellan att ha lång arbetslivserfarenhet och utbildning gentemot vikarier från bemanningen som har en kortare utbildning. Föräldrar hyser större tilltro till ordinarie personal än till en vikarie.

Det som Björn och David nämnde kan tolkas som att en längre utbildning legitimerar förskollärarens avsikter då de investerat tid och kraft för att kunna verka i förskolan. Investeringen fungerar alltså som ett alibi och förskolläraryrkets professionalisering kan här ses ha en skyddande aspekt för män. När det gäller vikarierande manliga förskolläraren så ges han inte samma status i gruppen såsom utbildade och ordinarie manliga förskollärare. Viss vaksamhet finns mot honom inom gruppen vilket kan kopplas till Goffmans teori om inomgruppsliga avvikare (Goffman 1972:146). Avvikaren får delta i gruppen men utan fullvärdig tillit. Då misstänksamhet uttrycks från föräldrar mot honom kan gruppen stödja honom. Finns däremot misstankar mot den manlige förskolläraren från den egna gruppen så kan arbetsuppgifter fråntas honom.

Intervjuresultat visade också att det finns en hegemoni bland män med förskolläraryrket och lång arbetslivserfarenhet. Den auktoriserade gruppen av hegemoniska maskuliniteter avgör utgångspunkten i gruppen (Connell 1995:105). Yngre män med förskolläraryrket men med kortare arbetslivserfarenhet ses på förskolan som underordnade och flyter med i denna struktur. Män utan förskolläraryrket och utan fast anställning ses som marginaliserade vilket stöds av den misstänksamhet som finns inom denna grupp och där utbildning innebär en legitimitet. Maskulinitetens hierarki i förskolekontext skapar ett rangsystem som bygger på heterosexualitet och utbildningsnivå.

I vår intervjuguide fanns ingen fråga om civilstånd men det var något som vi fick svar på ändå. Det vävdes in i andra svar vilket enligt vår uppfattning skedde på ett medvetet sätt i flera intervjuer, och där majoriteten av intervjupersonerna specifikt nämnde att de hade fru eller flickvän. I hegemonisk maskulinitet finns en

heterosexuell norm där homosexuella ses som underordnade (Connell 1995:102f). Därför kan det vara av vikt för manliga förskollärare att hävda sig inom det området för att inte ses som underordnade övriga män.

Ett karaktärsstigma kan bestå av ett stigma som bara är bekant för innehavaren om inte information lämnas ut till någon om det, Goffman (1972:80) betecknar det som att *passera*. Homosexualitet är ett exempel som ges men även pedofili kan passa in på den beskrivningen. Det skapar en rädsla hos omgivningen då det finns en vetskap om att ett stigma kan var medvetet dolt av innehavaren. Män i förskola kan ta till olika strategier såsom att de använder sina egna barn som ett alibi för att undvika misstankar om att associeras med homosexuella och pedofiler. Ett exempel på detta är när Fredrik berättar att han brukar:

... markera lite ibland med föräldrarna... det var ju mest kanske en skyddsgrej för sig själv... att jag har egna barn/.../jag har ju egna barn... jag skulle ju aldrig gå på...  
(Fredrik)

### 5.5 Strategi för att undvika misstanke – skapande av alibi

David berättade om en ökad medveten i hans arbetssätt och hur hans arbetsutförande förändrades efter 90-talets pedofilskandaler. Han berättade att han började tänka på att vara öppen i sitt arbete, och han skapade en insyn för att arbetskamraterna skulle se vad han gjorde i känsliga situationer som exempelvis blöjbyte och vilostunden. Vilostunden är en situation som nämns av intervjupersonerna och David sade att det finns en möjlighet för hans kollegor att kolla till dem genom ett fönster monterat i dörren när han är inne med de vilande barnen och det är även något som tas upp av Fredrik. Emil berättade också att det finns ett fönster i dörren till skötrummet men att det inte var för kontroll utan att det var mer “för ljusinsläpp och för att det ska vara mer öppet och så”.

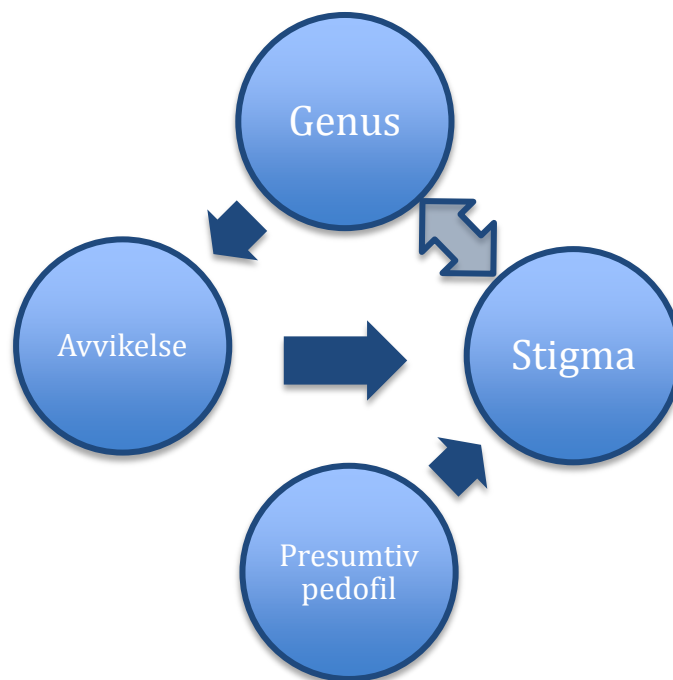
David berättade att han nuförtiden byter blöja på barnen med öppen dörr, något som hans kvinnliga arbetskamrater inte alltid gör. David vet att det är en utspridd åsikt hos många av hans kollegor att dörren inte ska vara öppen vid blöjbyte då det inkräktar på barnets integritet och han påpekar att han tycker att det är märkligt att ingen av hans kollegor ifrågasätter att han håller dörren öppen. Fredrik berättade om sin påverkan efter skandalerna på följande sätt:

Om barn som var färdigt som hade bajsat eller någonting sådant där... om man skulle gå in och torka barnen och allting och sådant där... gärna att man ville att dörren skulle stå öppen lite... så att man inte stänga om sig lite... för att ändå hålla liksom ryggen fri på något sätt. (Fredrik)

Goffman (1972:145f) nämner att en avvikare ges rätten att avvika under vissa förutsättningar, vilket vi menar att en man ges på förskolan men med villkoret att han har en särskild öppenhet i sitt agerande. Vissa beteenden som ökar insynen i hans arbete ger omgivningen möjlighet att iaktta honom så att ifrågasättande och misstankar kan uteslutas. Detta kan tydligt ses då den manlige förskolläraren utför blöjbyten med öppen dörr samt att andra barn får vistas i närheten då det sker eller att dörren är öppen vid toalettbesök då barn torkas.

### 5.6 Sammanfattning av resultat med grafisk modell

Resultatet visar att genus är ständigt närvarande inom förskolan vilket synliggörs av hur mannen förväntas vara könsöverskridande men samtidigt hålla på könsolikheter. Vårt resultat visar också att män i ett traditionellt kvinnligt yrke riskerar utanförskap eller att bli sedda som avvikare. För att undvika eller lindra den stigmatisering som kommer med avvikelsen utformas strategier, exempelvis transparens vid blöjbyten. Risken att bli associerad med pedofiler kan ytterligare späda på den stigmatisering som det innebär att vara man i förskola.



## 6. Avslutande diskussion

Syftet med denna uppsats har varit att undersöka om och hur män i förskolan upplever att särskilda förväntningar ställs på dem samt om och hur de allmänna föreställningarna om sexuella övergrepp i förskolekontext har påverkat dem. Det framkommer att intervjupersonerna använder en rad olika strategier för att förhålla sig till genusstereotyper. Därtill framkommer hur allmänna föreställningar om män i förskola som potentiella förövare är ett sätt att begränsa arbetsuppgifter och kanske till och med korrigerade överträdelse mot samhällets uppfattningar om vad könen är och bör göra, där pedagogiskt arbete med små barn föreställs vara en syssla förbunden med kvinnlighet.

En av de frågeställningar vi velat besvara handlar om hur män som förskollärare upplever att de förväntas vara i sin yrkesroll och arbetssituation. Intervjupersonernas svar vittnar om att omgivningen, främst föräldrar och barn, har särskilda förväntningar på dem som kan kopplas till genus. Utöver att de förväntas leva upp till kraven som ställs på en förskollärare, såsom att sköta omsorgsuppgifterna, så ska de även vara representanter för det manliga könet, vilket inkluderar att axla en papparoll.

En andra fråga som denna uppsats syftar till att besvara har handlat om hur män som förskollärare upplever att allmänna föreställningar avseende sexualbrott mot barn påverkar deras arbetssituation. Intervjupersonerna, särskilt de som var verksamma under 90-talet då ämnet gavs mycket utrymme i media, har påverkats direkt av detta genom ett fräntagande av känsliga arbetsuppgifter och en ökad känsla av misstänksamhet mot dem i egenskap av att vara män i förskola.

Den tredje frågan som ställs är om det förekommer strategier och förhållningssätt för att hantera de förväntningar som ställs på dem, och i så fall vilka? Vanliga strategier tycks vara användandet av humor och ökad transparens vid känsliga situationer såsom blöjbyte och vilostunder. Det kan också ses att inte samma krav ställs på integritet för barnet vid blöjbyte då det sker av en man.

I uppsatsens inledning ställde vi oss frågan varför inte fler män söker sig till förskolan. Denna fråga är inte inkluderad i studien men våra resultat kan vara till hjälp för att nå ett svar. Eidevald (2011:1ff) föreslår att det beror på de tvetydiga



förväntningarna medan Wernersson menar att pedofildebatten ligger till grund. Studiens slutsatser talar för att män i förskolan känner att extra förväntningar ställs på dem samt att pedofildebatten har påverkat dem till viss del. Därmed indikerar studien att både Eidevald och Wernersson har grund i sina respektive förklaringar. Vad som också framkom i studien var hur viktigt stöd från omgivningen har varit då dessa män kommit i kontakt med misstänkliggöranden. De uttryckte hur skönt det har känts att ha kollegor, chefer eller föräldrar (till förskolebarn) på sin sida. Det har också nämnts önskningsom, och även försök till, att skapa nätverk för män i förskola. Ett sådant initiativ får också stöd av Goffman (1972:121) som menar att stigmatiserade personer som har utvecklat färdigheter i att hantera sitt stigma kan hjälpa andra, mindre erfarna, stigmatiserade. Det är möjligt att den minoritet som män i förskolan utgör skulle stärkas av ett sådant nätverk och därmed bjuda in fler - och bryta mönstret.

Som har visats tidigare i uppsatsen (se tidigare forskning av Nordberg 2003) finns en utbredd föreställning i samhället som menar att vi bör sträva mot en större jämställdhet mellan kvinnor och män och så även när det gäller barnomsorgen. Samtidigt finns visst stöd för att det finns en allmänt utbredd misstänksamhet mot män i förskola, exempelvis visar en ny studie från det danska fackförbundet BUPL (svd.se 2013) att 50-100 förskollärare har anklagats för sexuella övergrepp mot barn under de senaste fem åren samtidigt som endast en har dömts. BUPL konstaterar också att dessa anklagelser ofta leder till att läraren lämnar sitt arbete. Mellan dessa två föreställningar skapas en spänning där den ena främjar och den andra motverkar jämställdhet i förskolan.

För framtida forskning ser vi att vår studie kan kompletteras med andra metoder såsom deltagande observation för att se om intervjuresultaten sammanfaller med vad som sker i praktiken. Vidare är en intressant fråga hur resultaten i denna studie hade skilt sig om vi intervjuat manliga förskollärare som avbrutit sin yrkeskarriär. Ett annat ämne är hur avhopp från utbildning är relaterade till den sanktionerande strukturen denna uppsats resultat indikerar.

## Litteraturlista

- Backman, C. (2012) *Mandatory Criminal Records Checks in Sweden: explaining function creep through scandals and moral position taking*. Opublicerat manuskript. Göteborg: Sociologiska institutionen, Göteborgs Universitet.
- Bryman, A. (2011) *Samhällsvetenskapliga metoder*. Uppl. 2, Malmö: Liber.
- Butler, J. (1997) Det performativa könet. I *Kön, Res Publica Symposions teoretiska och litterära tidskrift*, 35/36, Lund: Brutus Östlings Bokförlag Symposion AB.
- Christie, N. (1986) Det idealiska offret. I: M. Åkerström & I. Sahlin (red), *Det motspänstiga offret*. Lund: Studentlitteratur.
- Connell, R.W. (1995) *Maskuliniteter*, Göteborg: Daidalos AB.
- Connell, R.W (2003) *Om genus*, Göteborg: Daidalos AB.
- Eidevald, C. (2011) *Män i förskolan – för barnens eller de vuxnas skull?* Publicerad 2011-10-06 på Förskoleforum. Lund: Studentlitteratur.
- Goffman, E. (1972) *Stigma - den avvikandes roll och identitet*, Stockholm: Rabén & Sjögren.
- Hartman, J. (2004) *Vetenskapligt tänkande. Från kunskapsteori till metodteori*. Lund: Studentlitteratur.
- Hirdman, Y. (2001) *Genus - om det stabila föränderliga former*, Uppl. 2:1, Malmö: Liber AB.
- Kvale, S. (1997) *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.
- Kåreland, L. (2005) *Modig och stark - eller ligga lågt: skönlitteratur och genus i skola och förskola* Stockholm: Natur och kultur.
- Nordberg, M. (2003) Jämställdhetens spjutspets? - Rollmodeller, velournissar och andra män i kvinnoyrken, I: T. Johansson & J. Kuosmanen (red.) *Manlighetens många ansikten - fäder, feminister, frisörer och andra män*, Lund: Wallin & Dalholm boktryckeri AB.
- Repstad, P. (1999) *Närhet och distans - kvalitativa metoder i samhällsvetenskap*, tredje upplagan, Lund: Studentlitteratur.
- Stoltz, J. (2002) Pedofildebatten vs. manlig förskolepersonal, kandidatuppsats, Stockholm: Kriminologiska institutionen, Stockholms Universitet.
- Wernersson, I. (2009) *Genus i förskola och skola: förändringar i policy, perspektiv och praktik*, Göteborg: Acta Universitatis Gothoburgensis.

## Elektroniska resurser och övriga källor

Ekuriren.se (2012). [Elektronisk] Tillgänglig:  
<http://ekuriren.se/nyheter/eskilstuna/1.1407936-sokes-man-som-vill-prova-pa-jobb-i-forskolan> [2012-12-16]

Göteborgs Stad (2012). Rapport. *Förskola och annan pedagogisk verksamhet 15 oktober 2012*

Lag om registerkontroll (SFS 2000:873). [Elektronisk] Tillgänglig:  
[www.riksdagen.se/sv/Dokument-Lagar/Lagar/Svenskforfattningssamling/Lag-2000873-om-registerkont\\_sfs-2000-873/](http://www.riksdagen.se/sv/Dokument-Lagar/Lagar/Svenskforfattningssamling/Lag-2000873-om-registerkont_sfs-2000-873/) [2012-12-04]

Olsson Mats (2012). Intervju. i: TV4Nyheterna Malmö, TV4. 2012-12-11.

Statistiska Centralbyrån (2012). [Elektronisk] Tillgänglig:  
[http://www.scb.se/Pages/SSD/SSD\\_TablePresentation\\_\\_\\_\\_340486.aspx?rxid=21247364-6d74-4db7-87f4-0e33948886e9](http://www.scb.se/Pages/SSD/SSD_TablePresentation____340486.aspx?rxid=21247364-6d74-4db7-87f4-0e33948886e9) [ 2012-11-20]

Svenska Dagbladet (2013). *Falska pedofilanklagelser i Danmark*. [Elektronisk] Tillgänglig: [http://www.svd.se/nyheter/utrikes/falska-pedofilanklagelser-i-danmark\\_7798802.svd](http://www.svd.se/nyheter/utrikes/falska-pedofilanklagelser-i-danmark_7798802.svd) [2013-01-11]

Sveriges Radio P1-morgon (2011). [Elektronisk] Tillgänglig:  
<http://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=1650&artikel=4667202> [2012-12-16]

Sveriges Television (2012). [Elektronisk] Tillgänglig:  
<http://www.svt.se/nyheter/sverige/nastan-inga-man-vill-bli-forskollarare> [2012-12-16]

## Bilaga 1.

### Intervjuguide

#### **Tema basfakta**

Hur gammal är du?

Hur länge har du arbetat i yrket?

Har du speciell utbildning för detta yrke? Hur lång var din utbildning?

#### **Tema arbetsplats**

Vilken ålder har barnen? Och hur många är de? Flickor och pojkar?

Hur många medarbetare har du? Män och kvinnor?

#### **Tema man i förskola**

Hur ser en arbetsdag ut?

Vilka är de bästa och sämsta sidorna med ditt yrke?

Kan du berätta om hur det kom sig att du utbildade dig och arbetar inom förskola?

När du bestämt dig för att bli det, vilka reaktioner fick du från omgivningen då (närmaste familj, vänner och mer perifera kontakter)?

När du i dag är på en fest och berättar vad du jobbar med, vad brukar du få för reaktioner? (Kan du ge ett konkret exempel)

Finns det några skillnader mellan en man och en kvinna i rollen som förskollärare?

Vilken roll brukar sättas på dig i arbetet (arbetsuppgifter)? Skiljer de sig från dina kvinnliga medarbetares?

Finns det arbetsuppgifter som är specifikt avsatta för kvinnliga resp. manliga förskollärare?

Upplever du att det finns speciella förväntningar på dig som man i förskolemiljö? I så fall vilka?

Vilka är de största svårigheterna i din yrkesroll som man?

#### **Tema sexualbrott (kännedom om problematiken och inställning till densamma)**

*Då och då skrivs det i media om olika tillfällen då barn varit utsatta för sexualbrott. Oftast beskrivs händelsen på ett objektivt sätt i media men det kan också framställas som skandaler med omfattande rapportering. Ett exempel på det var under 1990 då två händelser nämndes flitigt i media.*

Påverkar det som skrivs i media dig? Är det tabubelagt, dvs något som inte diskuteras,

på arbetsplatsen?

Är ämnet sexualbrott mot barn något som diskuterats och undervisats om i din utbildning?

Har detta påverkat er verksamhet på något sätt? I så fall, på vilket sätt?

Känner du till om någon har misstänkts för sexuella övergrepp?

### **Tema påverkan av ovan nämnda sexualbrott (generellt)**

När det skrivs artiklar i media om sexualbrott mot barn i förskolan - upplever du att föräldrar påverkas av detta? Är det något som når fram till dig i din yrkesutövning? Är detta något som diskuteras tillsammans av er pedagoger?

Hur har dessa händelser påverkat din yrkesutövning? Socialt och/eller pedagogiskt?

Kan du minnas något specifikt tillfälle?

Känner du till någon som har slutat arbeta på förskola på grund av denna problematik?

### **Tema påverkan av ovan nämnda sexualbrott (personligt)**

Har detta påverkat dig personligen i ditt sätt att vara på förskolan? I så fall på vilket sätt?

Har du någon gång upplevt misstänksamhet mot dig? I så fall på vilket sätt? Kan du minnas något specifikt tillfälle?